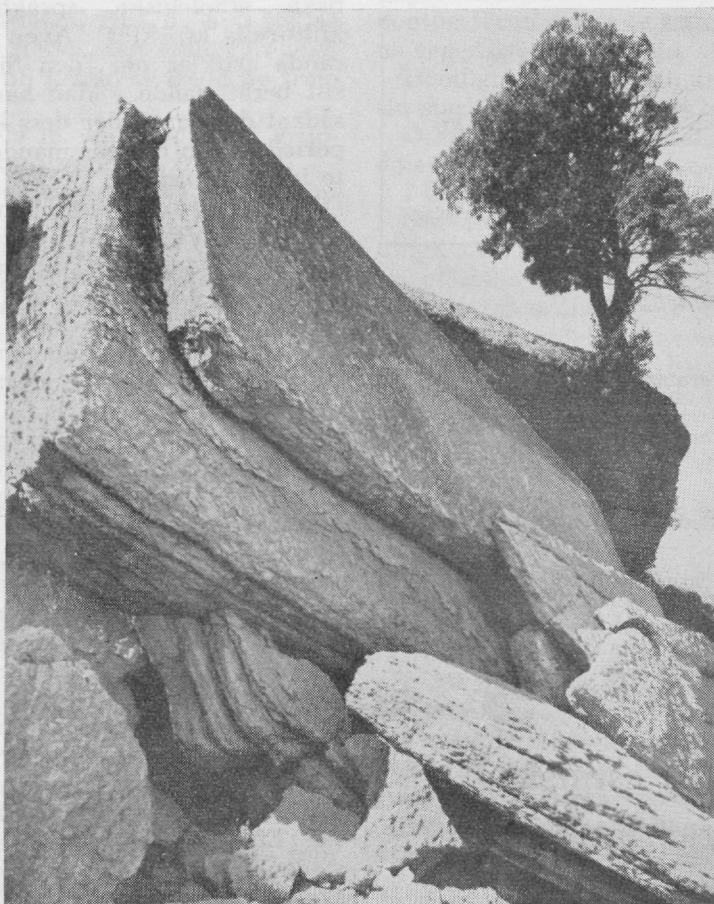

KUSTBON

Nr 1 - Årgång 14

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Mars 1957

Strandmotiv från Rågöarna

Det för alla Finska vikens sjöfarande välkända landmärke "Busken" på Rågöarna.

Sedan Ölands och Gotlands mäktiga klintar sänkt sig under Östersjöns vågor, reser sig kalkstensplatån återigen på Ösels nordvästkust, fortsätter över Dagö och Ormsö till Odensholm och Rågöarna, där klinten stupar tiotals meter brant ned i Finska vikens skummande brottsjöar. Här har årtusendens vågsvall på sina håll underminerat stupen, som rasat ned i havet.

Det magra alvarlandskapet förmådde endast lämna öarnas talrika fårhjordar en torftig bärgning, som i gengäld skänkte sina ägare skinn till varma pälsar, ull till den hemtillverkade klädedräkten och mjölk till Rågöarnas härliga får-mjölksost, som pressades i konstnärligt snidade träformar. De bördigare svackorna utnyttjades samvetsgrant till åker och äng.

Rymd, himlens och havets oändlighet kännetecknar detta karga och vindom-susade kustlandskap.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Manfred Nyman*.
Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Utkommer 1957 med sex nummer.

Prenumerationspris 1957 5 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 20 kr.

Härnösand 1957 - Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehållet

	Sid
Förnämlig estnisk kulturgärning av Fil. lic. Elmar Nyman	2
Rik på källor av Domprosten N. Bolander	3
"Riksdag" på 60 folkvalda styr Svensk—Finlands öden	4
Bönder och godsägare i Estlands svenskbygder av Fil. dr Alvin Isberg	6
"Oppsittarkvällar" på Rågåarna av Elfrida Rosman	7
Ev. Fosterlandsstiftelsen 100 år	9
Gundel Stahl 50 år av C. Bl.	10
Erik Vollrath död av Hans Kornblom	10
Anders Nyman In memoriam av A. Vesterberg	10

Förnämlig estnisk kulturgärning

Hur många finns det egentligen i detta land som känner till vilken aktningvärd insats den estniska folkgruppen här gjort särskilt på litteraturens och vetenskapens område? Deras aktivitet återspeglar sig i ett stort antal volymer inom skönlitteraturen — många originalarbeten, nyutgåvor av egna klassiker och översättningar av världslitteraturens alster har sett dagen. Vetenskapsmännen har producerat sig inom mycket skilda områden och lämnat bidrag till såväl svensk som utländsk forskning. Det är också förvånansvärt att ett så stort antal tidskrifter och tidningar kan utges och bära sig inom en så liten avnämning som den estniska. Statistikern skulle säkert utan större möda kunna visa att förhållandet är unikt. Till de mest omfattande och kostnadskrävande arbeten som ester i exil åstadkommit hör ett stort samlingsverk om Estland

under det andra världskriget, en estnisk encyklopedi (under utgivning) samt ett populärvetenskapligt samlingsverk om Estland i ord och bild. Det är det sistnämnda som här i korta drag skall presenteras för denna tidskrifts läsekrets.

Samlingsverket "Meie Maa. Eesti sõnas ja pildis" (Vårt land. Estland i ord och bild) utges av förlaget Eesti Kirjanike Kooperatiiv i Lund under redaktion av de kända författarna Bernhard Kangro och Valev Uibopuu, vilkas arbeten till en del i översättningar till engelska, tyska, svenska och finska gjorts tillgängliga för en internationell publik. Som textförfattare har engagerats estniska vetenskapsmän och experter som belyser det stora ämnet ur såväl historiska som geografiska, etnologiska, språkhistoriska och allmänt kulturella aspekter. Även mera rent romantiserande artiklar om "den försvunna idyllen" har sitt berättigande. Man har velat skildra landet sådant det var under dess korta självständighetsperiod, innan de främmande stormfloderna vräkte in över gränsen.

Verket planeras utkomma i fyra specialdelar — Norra, Västra, Mellersta och Södra Estland, där skildringen sker landskapsvis, och i en femte, avslutande allmän del, som upptar för landet gemensamma frågor. Hittills har två delar utkommit omfattande landets norra och västra landskap. Vardera delen omfattar ca 240 sidor i stort oktavformat med talrika illustrationer i texten och med i båda fallen drygt ett hundratal helsidesillustrationer på kritpapper. Typografien liksom det i de estniska nationalfärgerna komponerade bandet är föredömliga. (Pris inb. ex. 39, resp. 44 kr.)

I del I får landets huvudstad Reval som sig bör en utförlig skildring. Man får lära känna dess intressanta historia, uppfriska sina kunskaper om stadens sevärdheter, göra en promenad nere vid hamnanläggningarna och i industrierna, bekanta sig med kulturella minnesmärken. De talrika illustrationerna åskådliggör en försvunnen kulturrepök, vars minnesmärken till icke ringa del genom krigets obarmhärtighet uttraderats för alltid. Efter den utförliga presentationen av huvudstaden följer så en beskrivning av de tre landskapen Harju-, Järva- och Virumaa och slutligen en mycket intressant sammanställning om det gamla och det nya Narva, ett namn som väcker associationer även hos dem som aldrig fick se denna minnesrika stad medan den ännu fanns kvar.

Även om en stor del av våra estlandssvenskar kände Reval väl — många hundra hade ju sitt hem där — och igenkännande nickar mot vyerna från Baltischport och med ett leende erinrar sig de många raster man tagit i skuggan av Padis klosterruiner, känner sig väl de flesta av oss särskilt hemma när vi bläddrar i den andra delen, den som skildrar de tre västliga landskapen, Lääne-, Saare- och Pärnumaa och städerna där. Här har vi fina bildsvep från de stora öarna Ösel,

(Forts å sid. 4)

Domprosten Nils Bolander:

RIK PÅ KÄLLOR

Psalmisten sjunger till sin Gud om hjärtetrons små människor:

”Saliga äro de människor som i dig hava sin starkhet, de vilkas håg står till dina vägar. När de vandra genom Tåredalen, göra de den rik på källor, och höstregnet höljer den med välsignelser. De gå från kraft till kraft; så träda de fram inför Gud på Sion.”

Man har försökt dela in människorna i grupper efter olika indelningsgrunder.

Man säger t. ex. att det finns två slags människor — sådana som tändar ljus där de gå fram och sådana som släcker ljus på sin färd genom livet. Någon har delat in människorna i sådana som man vill hålla i hand när man ska till att dö och sådana som man inte vill hålla i hand vid det tillfället.

Man skulle också kunna skilja mellan tistel-människor och källsprångsmänniskor.

Harry Martinson sjunger:

*”I vindarna, i vinden finns ej någon makt
eller salva som mer kan dig mjuka
så länge en tistel står gömd i din själ
och tistelen stinger till sjuka.
I själen finns blommor som vänta den dag
då du låter öppna din källa.
Vad händer väl tisteln den goda stora dag
då du låter öppna din källa.”*

Tistel-människorna — det är de bredspåriga och självupptagna med alla taggar på spärr mot omgivningen. Snåla. Slutna. Stickiga.

Källsprångsmänniskorna däremot är dessa som glömt sig själva för andra.

De öppna, positiva och generösa.

Främst i den raden går Mästaren från Nasaret. Var han gick fram under sina hemlösa vandrarår sprang friska källor i dagen. Sorgehus blev glädjens boningar. Självmordskandidater blev livsdyrkare. Död mark blev levande mark — så att Hedborn kunde sjunga om honom:

*”När världens hopp förtvinat stod
likt blomman uti sanden,
rann upp så klar en hälsoflod,
gav kraft och mod
åt kvalda mänskoanden.”*

Och efter denne förunderlige Mästare har en korsfararhär av sådana källsprångsmänniskor dragit fram i våra dunkla dalar, män och kvinnor, unga och gamla, människor på höjderna och

i det undanskymda, av vilkas liv det lyst och värmt och i vilkas spår det spirat och blommat.

Hemligheten med deras genomlysta liv är inte någon medfödd begåvning eller någon utomordentlig förmåga att ta sig själv i kragen och vinna seger över den gamle, självupptagne Adam.

Hemligheten med dem är den, att de i Gud har sin starkhet och att deras håg står till hans vägar.

Därför att de funnit Källan gör de andras Tåredalar rika på källor.

I Guds kraft går de från kraft till kraft.

Omvärlden inbillar sig, att dessa människor gör tunga offer i sin osjälviska omtanke om andra och sin glömska av sitt eget. Nej, ordet ”offer” finns inte i deras ordlista — i varje fall inte i den meningen som ordet tolkas av de flesta människor. ”Offer” har på något besynnerligt sätt fått minustecken framför sig i de flesta människors ögon.

Att offra = att förlora, bli fattig.

Men inom kristendomens ramar är dess förtecken plus.

Där är ordet ”offer” genomlyst av strålarna från Kristi kors.

När en källsprångsmänniska nått sin vandrings slut kan det sägas om henne: En själ har kommit till mognad innan den skördats, en käll-människa har återvänt till urkällan, ”det evigt klara”.

I det nya årets första veckor brinner alltjämt de goda föresatsernas ljus i våra hjärtan.

Ett av dem är vår innerliga önskan att av nåd kunna få räkna oss till källsprångsmänniskornas avundsvärda skara.

Dagligen hämta kraft ur Källan som heter levande Gud så att det må vakna källsprång till liv, där vi drar fram.

Möte i Betesdakyrkan

Annandag påsk, den 22 april 1957

för estlandssvenskar och gammalsvenskbybor

Kl. 11.00 predikan av Pastor ARTHUR JOHANSSON

Kl. 15.00 predikan av Pastor ARTUR JOHANSSON

och Pastor SIGFRID HOAS

Efter mötet kaffeservering

Alla hjärtligt välkomna.

(Forts. fr. sid. 2)

Moon och Dagö men även från vårt eget Ormsö och Runö. Är det inte förresten en vy från Ormsö som pryder omslaget? Och vi får inte glömma svenskbygdens metropol Hapsal. Många strålande fotografier erinrar oss om gångna dagar. Där finns gamla hamnen, Holmen, Strandpromenaden med en flik av Nuckö-kusten i bakgrunden, där slottet osv. För den som håller på att glömma de kullerstensbelagda små gatornas namn finns en karta över staden att ta till. Det kan tilläggas att artikeln om Hapsal författats med inlevelse och stor sakkunskap av en stadens egen son, redaktör Juhan Kokla.

Eftersom estlandssvenskarna utgjorde en talrik del av västra Estlands folk har de ägnats en egen artikel, skriven av prosten Hjalmar Pöhl, som i kort översikt ger det väsentligaste om vår folkstams historia. — Bland artiklar rörande landskapet Wiek kan vidare nämnas den om Hapsals äldre historia, om Hapsals och Wieks kyrkor, om Dagö, Västkustens kulturlandskap osv.

Jag har med några ord försökt ge en antydan om vad artiklarna innehåller, men det är inte bokens text utan det strålande bildmaterialet som framförallt fångar ens uppmärksamhet och som lämnar det bestående intrycket. Hopsamlandet av detta har säkert kostat redaktionen många arbetstimmar. Det har hämtats från vitt skilda samlingar i olika länder. Man häpnar över att ändå så mycket har kunnat räddas undan förintelse och att bilder som måste ha tagits för tjugo år sedan eller mera har kunnat reproduceras så väl.

Man har således här att göra med ett samlingsverk av imponerande mått och det är bara att hoppas att förlaget skall kunna fullborda även de resterande volymerna. Arbetet är desto mera imponerande som det fria Estland med sina resurser aldrig åstadkom något dylikt — självfallet var inte heller behovet av ett sådant verk då så stort som nu. Naturligtvis skulle man kunna diskutera vissa dispositionsfrågor, några detaljfel, men sådan kritik är knappast på sin plats när det gäller ett arbete av denna art. Några allvarigare disproportioner i materialfördelningen har jag ej kunnat finna. Förlaget har räknat med en utslutande estniskspråkig läsekrets. Det är naturligtvis i första hand till landsmännen man riktat verket, till dem som kan glädjas åt de kända och välkända vyerna och som har behov av att uppfriska en gång aktuella fakta. Men för dem som inte förstår texten kan bilderna tala för sig själva. Möjligen kan det vara önskvärt att förlaget i en avslutande del med en allmän innehållsförteckning och ett bildregister översatte dessa t. ex. till engelska. Merkostnaderna skulle vara obetydliga.

I de två band om Estland som hittills utgivits presenteras estlandssvenskarnas hela forna boplatserområde — även om det sker i förbifarten. Genom sina estniska språkkunskaper har estlandssvenskarna möjlighet att tillgodogöra sig den estniska litteraturen överhuvud. I vederhäftiga verk om det forna hemlandet får vi många

Riksdag på sextio folkvalda styr Svensk-Finlands öden

Det är länge sedan fennomanismens, "svensk-ätandets", stormiga 30-talsvågor lade sig till ro i Finland. Numera trivs det svenska och det finska ganska väl tillsammans i vårt östra grannland. Numera är det inte varje dag man träffar någon privatperson eller tjänsteman som visar öppen motvilja mot det svenska inslaget i hans land. Men pendeln har kanske svängt lite för långt åt andra hållet: hätskheten har övergått i likgiltighet inför de 350.000 finlandssvenskarnas önskemål och behov.

Den som inte visste att våra språkförvanter på andra sidan Bottenhavet har en egen "riksdag" och en egen "regering" på 15 man som handlar efter mottot "Svensk trygghet — fosterlandets väl" hade möjligheter att få veta det i Borgarskolan i Stockholm för någon tid sedan då pol. mag. Hans Pipping berättade om Svenska Finlands folktingsfullmäktige och dess verksamhet från frihetskriget till i dag.

Mag. Pipping talade i kretsen av föreningen Svensk-Finlands vänner, Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Utlands-svenskarnas förening.

Den svenska minoritetsriksdagen består av 60 folktingsmän, vilda på 6 år, som sammanträder vart tredje år. De utser regeringen, folktingsfullmäktige, till vilket är knutet ett fast sekretariat, ombudsmän, permanenta nämnder, motsvarande utskotten här i Sverige, och dessutom specialutskott.

År 1919 gick 110.000 finlandssvenskar till valurnorna för att utse det första folktinget. Det gällde ju då att få den svenska befolkningens önskemål kodifierade i grundlagen, något som den förkrossande finska majoriteten i Finlands lantdag inte verkade vara över sig intresserade av. Genom folktingets aktivitet fastslogs redan i begynnelsekedet av republikens existens.

att svenskan var jämbördigt nationalspråk med finskan

att svensk och finsk befolknings ekonomiska och kulturella behov skulle tillgodoses på likvärdig grund

att självstyrelse- och förvaltningsområdena skulle så långt som möjligt vara enspråkiga

att svenskspråkiga skulle göra sin värnplikt i svenska trupperband.

Redan 1923 bestämdes att skolstyrelsen skulle innehålla en svensk avdelning och att ett svenskt biskopsstift skulle inrättas i Borgå.

När språkstriderna sedan blossade upp på all-

fakta som kan tjäna till ledning för oss själva, för våra barn och inte minst i diskussioner med våra rikssvenska kamrater. Ur denna synpunkt torde just det här anmälda samlingsverket ha mycket att ge.

Elmar Nyman.

var under 30-talet var de svenska positionerna starkt hotade. Men när vinterkriget kom avfördes motsättningarna snabbt från dagordningen.

Hela partifloran från höger till vänster är nu representerad i folktinget. Borgerligheten, svenska folkpartiet, var med från början och vid valet 1941 anslöt sig också de svenska socialdemokraterna.

Vid dessa val, som samlade den hittills högsta röstsiffran, 140.000, beslöts också att folktinget skulle bli en fast institution med ett permanent sekretariat.

1946 trädde yttersta vänstern, folkdemokraterna, in i folktinget. Institutionens styrka ligger i att den nu kan hänvisa till att den direkt representerar den finlandssvenska befolkningen, oberoende av partitillhörighet, fastslog mag. Pipping.

Men det är ju så att en liten folkstam som lever vid sidan av en större ofta har svårt att hålla jämna steg. Den finska befolkningen är mer än 10 gånger större än den svenska. Det ger anledning till bekymmer, inte minst inom undervisningsfrågorna.

Författningarna förutsätter ett bestämt minimum antal elever för att en skola skall erhålla statsunderstöd. Men antalet är beräknat på den finska flertalsbefolkningen och därför har svenskarerna svårt att nå minimum och därmed det nödvändiga understödet. Här gör folktinget för närvarande sina mest kraftfulla insatser.

Den svenska yrkesutbildningen har länge släpat efter jämfört med den teoretiska skolningen. Här kämpar Svenska yrkesutbildningsstyrelsen för en bättring och har redan nått vackra resultat. Tre fullständiga yrkesskolor har tillkommit, senaste tillskottet är den stora statliga centralyrkesskolan i Vasa.

Svensk högskoleundervisning ges vid det tvåspråkiga universitetet i Helsingfors, vid den privata svenska högskolan Åbo akademi och vid handelshögskolorna i Helsingfors och Åbo. I detta sammanhang bör man påminna om svenska vetenskapliga centralrådet som under senare år insamlat pengar till stöd åt svenskspråkiga forskare. Under 8 års insamlingar har man fått ihop 30 miljoner mark, dvs 1/2 milj. kr.

När snabbkolonisationen av framförallt karelar satte igång efter kriget hotades svenskbygdernas språkliga karaktär. Men då tillsattes Finlandssvenska jordnämnden och räddade situationen.

Många andra organ har vid kritiska tillfällen dykt upp som svampar ur det livskraftiga svenska folktingets jord för att skydda de svenska intressena. Mag. Pipping lät det ena efter det andra dansa fram under föredraget, bl. a. svenska språkvårdsnämnden, som har viktiga saker att ombesörja, för finlandssvenskan uppvisar många egenheter som skiljer det från rikssvenskan.

Från 1952 tillsattes en socialombudsman och hans första slitsamma uppgift blev att göra en sammanställning av alla understöd och lån som stat, kommun och församling erbjuder medborgarna.

Svenska Odlingens Vänner

visar sönd. den 17 mars 1957 kl. 14.30

Filmer om svenskbygderna i Estland och Finland

i KFUM:s lokaler (Stora Hörsalen),
Birger Jarlsgat. 35 Stockholm

Obs.! Ingång om hörnet från Snickarbacken 4.

PROGRAM:

1. Kort inledningsanförande
2. Filmer:
 - a) Rågöarna
 - b) Hapsal och Ormsö (kopia av fröknarna Österbloms film)
 - c) Runö
 - d) Överflyttningen till Sverige och mottagandet här (hr Pertens och SF:s filmer)
 - e) Finlands svenskbygd (färgfilm, c:a 40 min. speltid)

Inträdesavg. Vuxna: 2:75, ungd. under 15 år 1:50.

Kommunikationer: Alla bussar och spårvagnar som passerar Stureplan, varifrån end. ett par min. gångväg.

Programmets längd c:a 2 tim. Salen rymmer
c:a 350 pers.

— /// —

S. O. V. hoppas att så många som möjligt begagnar sig av detta tillfälle att se dessa i sitt slag unika filmer från vår forna hembygd och från våra fränder finlandssvenskarnas vackra hemland.

— Hjärtligt välkomna! —

Vidare finns ett militärutskott som bl. a. lyckades genomdriva att under kriget de svenska värnpliktiga sammanfördes till en brigad med svenskt befäl och underbefäl.

Finlands rundradio har ett svenskt programråd vid sidan av radions svenska avdelning. Till dess uppgifter hör främst att göra de svenskspråkiga sändningarna hörbara i svenskbygderna.

Hur finlandssvenskarnas framtid kommer att gestalta sig tyckte mag. Pipping det var svårt att sja om. Snabba omkastningar i samhällsutvecklingen ställer ökade krav på deras anpassningsförmåga.

— Men i det nordiska samarbetet har vi en mission att fylla. Och vi utgör en viktig förmedlande länk mellan den finska befolkningen och det övriga Norden. De naturliga förutsättningarna för oss är alltså så pass goda att vår insats säkert kommer att behövas, slutade den finlandssvenska talaren optimistiskt.

(S. T.)

ESTLANDSSVENSK AGRONOM

Nils Aman från Nuckö har vid Lantbrukshögskolan i Ultuna avlagt agronomexamen.

Bönder och godsägare i Estlands svenskbygder

av Fil. dr ALVIN ISBERG

Estlandssvenskarnas historia är i första hand historien om fattiga bönders och fiskares kamp med den steniga och sandiga jorden samt med havet för sitt livsuppehälle. Denna kamp, som måste ha varit hård nog, fick mången gång nästan omänskliga proportioner, då den också måste riktas mot feodalt herrar av olika slag. Varje ny våg av erövrare som sköljde in i landet, gav fömligen snart också eko i dessa isolerade kustbygder. Med nya herrar följde nya skatter och prestationer. För bönderna gällde det mången gång att försvara ingenting mindre än existensminimum och sitt oberoende. Denna kamp, sådan den återspeglas i bevarade källor, bidrar till att sprida ljus över estlandssvenskarnas historia, som ännu är oskriven.

Två i Sverige bosatta estniska historiker har skildrat de estlandssvenska böndernas kamp mot godsägarna, nämligen fil. mag. J. Koit och fil. dr A. Soom. Koits uppsats, som var publicerad i *Svio-Estonica* 1951, behandlar dagböndernas kamp för sina fri- och rättigheter 1662—1685. Sooms artikel ingår i nämnda publikations sista årgång och har titeln *De estlandssvenska Ormsö- och Nucköböndernas kamp mot det feodala oket under 1600-talet*. Det är innehållet i denna uppsats som här skall presenteras för Kustbons läsarets.

De estlandssvenska böndernas hårda liv under den ryska tiden är något som den äldre generationen ännu kan erinra sig. Mindre bekant torde det däremot vara att godsägarväldet först under den svenska tiden tog sin början i Estlands svenskbygder. Medan de estniska bönderna redan vid den svenska tidens början i *Balticum* var bundna vid torvan, befann sig de svenska bönderna i ett något gynnsammare läge i fråga om beskattningen och jordägarerätten men först och främst i fråga om rörelsefriheten.

I början av 1600-talet fanns det ännu inga herrgårdar på Nuckö och Ormsö, och bönderna var skattebönder. Därför behövdes givetvis inte heller några dagsverken. Under de två första decennierna av 1600-talet började herrgårdar anläggas, och 1628 såldes hela området av kronan till riksmarsken Jakob De la Gardie. Nu kommer stortlantbruksdriften i gång på allvar. Detta ledde givetvis till att man av bönderna började kräva dagsverken och avgifter till herrgårdarna. Dessa avgifter var i början låga men höjdes successivt. Hos godsägarna gjorde sig allt mer och mer den uppfattningen gällande, att det ej existerade någon större skillnad mellan de estniska och de svenska bönderna. De sistnämnda återopade sina av svenska regenter utfärdade frihetsbrev och förde under nästan hela 1600-talet en seg kamp för sina rättigheter.

Det första privilegiebrevet för bönderna i Nuckö, Ormsö och Egeland (den del av Nuckö som låg på fastlandet) är utfärdat av Karl IX år

1600 och talar endast om leveranser av kronoskatt. Det föreskrives också, att bönderna icke skall betungas med andra än i brevet angivna skatter. Detta privilegiebrev bekräftades 1626 av Gustav II Adolf. Det tredje kungliga brevet är utfärdat av drottning Kristina år 1650 och konfirmerar Karl IX:s brev men fastslår dessutom att bönderna är tvungna bl. a. att lämna dagsverksarbetare till godset.

Dessa kungliga fribrev kunde dock inte hindra de feodaliseringstendenser som var förhärskande under 1600-talet. Böndernas utlagor och dagsverken ökades undan för undan, och 1645 års skattnormer visar, att det icke längre var någon större skillnad mellan de svenska och de estniska bönderna i skattehänseende. Jakob De la Gardies trotjänare sade rent ut att de svenska bönderna genom felaktiga uppgifter vilselett de svenska kungarna att för dem utfärda låga skattnormer. Efter Jakob De la Gardies död 1652 försökte bönderna förgäves få 1645 års skatteordning avskaffad. Lika negativt blev resultatet vid en direkt hänvändelse 1660 till deras nye herre Magnus Gabriel De la Gardie. Denne förklarade att det ej fanns någon skillnad mellan hans estniska och svenska bönders rättsliga status. En estlandssvensk bonde var rätt och slätt en baltisk bonde.

Nuckö- och Ormsöböndernas kamp kommer därför i första hand att gälla deras rättsliga ställning. Resor företas till kungen i Stockholm och klagoskrifter inlämnas. 1680 hade ombud från svenskbygden anlänt till Stockholm. Karl XI gav nu generalguvernören i Reval order att lämna bönderna all erforderlig hjälp. På grund av generalguvernörsskifte dröjde det emellertid innan frågan kunde upptas till behandling. Under tiden skred ägaren av Ormsö fältmarskalken Königsmarck till aktion mot bönderna. Hans godstjänstemän inkrävde av bönderna alla inestående skatter för att dämpa motståndsviljan. Soldater utkommenderades, vilka gick från by till by på ön. Hos bönder, som hade skatterestantier, uppmättes spannmålen och fördes till herrgården. De värsta uppviglarna kastades i godsängelset. Allt detta kunde dock icke dämpa motståndsviljan.

Kommissionens beslut gick ut på att de svenska bönderna icke var livegna men att de likväl inte hade bördsrätt till sina gårdar. Godsägarna kunde icke tvinga bönderna att mottaga någon ny jord, som ej passade dem. Om parterna icke kom överens, ägde bönderna fri rätt att ge sig iväg från sina gårdar.

Kommissionens handlingar remitterades till K. Maj:t och behandlades den 30 sept. 1685 i rådet i Karl XI:s närvaro. Det visade sig då att rådsherrarna inte hade någon klar uppfattning om de estlandssvenska böndernas rättsliga ställning. De kungliga breven var motsägande. Genom köpekontraktet mellan kronan och Jakob De la Gardie 1628 hade bönderna från kronbönder förvandlats till frälsebönder. Enligt svensk rättsuppfattning kunde överheten icke reglera frälseböndernas skatter och dagsverken till godsägaren. Det egen-

domliga hade emellertid inträffat att Kristina faktiskt gjort detta genom sin resolution av år 1650.

Rådets beslut blev att de estlandssvenska bönderna skulle betraktas som frälsebönder. Om de ej var nöjda med dagsverken och utlagor, stod det dem fritt att lämna gårdarna. Det fastslogs dock, att godsägarna icke fick pålägga bönderna högre dagsverken än som föreskrevs i Kristinas anförda resolution. Däremot normerades icke skatterna. All jord, alltså även bondejorden, förklarades vara godsägarens egendom.

Nuckö- och Ormsöbönderna hade alltså icke vunnit gehör för sina strävanden att få arvsrätt till sin jord utan denna förblev godsägarens. Den kungliga resolutionen var dock så tillvida en seger för bönderna som den förhindrade de framträngande tendenserna att göra de estlandssvenska bönderna till ofria. Resolutionen kom också att användas under ryska tiden som rättesnöre vid behandlingen av de estlandssvenska böndernas klagomål i ämbetsverk och domstolar. I praktiken var dock bestämmelsen om böndernas flyttningsrätt av föga värde. Bönderna hade nämligen ingenstans att ta vägen, där det feudala trycket var mindre.

Av allt att döma synes bönderna icke ha fattat innebörden i den kungliga resolutionen, som utfärdades i enlighet med rådets beslut. De har tydligen trott att allt skulle bli vid de av Karl IX utfärdade normerna. I slutet av samma år finner vi nya ombud från bönderna i Stockholm, och kampen kommer att fortsätta till in på 1690-talet. Alla ansträngningar var dock förgäves. Den kungliga resolutionen av år 1685 stod fast.

Sooms uppsats är ett viktigt bidrag till den svenska folkgruppens historia. Den bidrar också till att sprida ljus över böndernas ekonomiska läge. Vi får veta hur stora skatterna och dagsverken var under 1600-talet. Böndernas inlagor finns också tryckta i slutet av artikeln. Däremot lämnar dessa processakter givetvis ingen klar bild av spelet bakom kulisserna. Uppsättandet av klagoskrifterna och avsändandet av deputationerna till Stockholm och lokala myndigheter måste givetvis ha föregåtts av ett intensivt förberedelsearbete ute i de grå stugorna. Bakom allt detta måste dölja sig upppoffrande arbete och mycket mänsklig tragik, som vi bara kan gissa oss till.

På 1680-talet går kampen in i en ny fas. I början av 1680-talet hade reduktionen i Livland påbörjats. Karl XI hade också begärt att adeln skulle avskaffa livegenskapen. Ryktet härom satte sinnena i svallning. Från olika delar av landet infann sig bondedeputationer i Stockholm och inlämnade klagoskrifter, så ock från svenskbygden. På kunglig order tillsattes en kommission i Reval, vilken skulle undersöka böndernas klagomål. Kommissionen började sin verksamhet i jan. 1685. Nuckö- och Ormsöböndernas klagoskrifter är intressanta dokument. De går förutom de många besvärspunkterna mot enskilda godsägare ut på ingenting mindre än avskaffandet av alla skatter och dagsverken, som tillkommit efter Karl IX:s privilegiebrev av år 1600; de svenska bönderna skulle behandlas som fria bönder och ej såsom de

”Oppsittarkvällar” på Rågöarna

Efter varma ljusa sommarnätter kom de långa och mörka höst- och vinterkvällarna. Då var tiden inne för ungdomarna att söka sig andra nöjen än dans och lek ute i ängar och hagar. Varje lördagskväll hade man lekt och dansat ute, ofta tills solen gick upp. Hand i hand, under skratt och glam vandrande man hemåt mellan vajande rågfält till jublande fågelkvitter. Ännu sedan man lagt sig, sjöng det inom en: Hej hopp min sköna, vi ska dansa i det gröna.

På vintern, när man fick hålla sig inomhus, förekom ingen lördagsdans. Man dansade på söndagskvällarna i stället. Även torsdagskvällarna betraktades i viss mån som helgdagskvällar. Man skulle helst inte karda, spinna eller väva. I all synnerhet fick man undvika att syssla med ull, ty det skulle inverka menligt på fåraveln. Torsdagskvällarna fick i stället bli s. k. ”opsittarkvällar”, då även tjänstefolket fick ledigt och kunde arbeta för eget behov och roa sig efter eget gottfinnande. När djuren fått sitt kvällsfoder, sökte man upp sina väninnor i någon av byarna. Avstånden var inte långa, ty byarna låg jämförelsevis nära varandra likaså gårdarna. Utkommen på bygatan fick man snart nog sällskap med andra ungdomar som var ute i samma ärende. Flickorna rådslag sinsemellan i vilken gård de ämnade fira sin lediga kväll. Pojkarna hölls i regel utanför dessa rådslag. De fick gissa sig till flickornas beslut. Inkomna i någon av gårdarna satte man sig att sticka en stund. Någon lampa tändes inte, utan rummet upplystes från brasan i spiseln. På spishällen stod grytan med köttsoipan och puttrade. Strumpstickorna blänkte till då och då, när eldskenet från spiseln någon gång lyste upp rummet. Denna första träff på e. m. kallades ”hold skimt” och varade inte länge. Man var tvungen att bege sig hem att äta kvällsmålet och klä sig fin. Gårdens ungdomar följde gästerna ut på förstubron, och så kom man överens om var man senare på kvällen skulle träffas. Byn äldre karlar stod vanligen i klungor ute på bygatan och resonerade. Dylika stämmor hölls året om. På vintern höll rejäla fårskinnspälisar och två, tre par tjocka hemstickade yllestrumpor kylan på vederbörigt avstånd.

”Bärt’lsmässkveld’n” den 24 augusti var den första ”opsittarkvällen” och ”Vår-Mats” den 24 febr. den sista. I stugan där man samlades, hängdes fotogenlampan mitt under taket, och mitt på golvet under lampan ställdes en bänk på vilken flickorna plaserade sina medhavda knyppeldynor. Man beundrade varandras mönster och färdigheter samt knypplade av hjärtans lust. Denna kvällens arbete rådde man ju själv om. Pojkarna som naturligtvis likaså infunnit sig spelade antingen

livegna esterna i grannskapet. Böndernas arvsrätt till jorden skulle fastslås, så att godsägarna icke kunde genom utvidgning av sina gods beröva dem deras gårdar och tvinga dem att röja upp nya gårdar på skogsmark.

kort eller täljde knyppelpinnar åt flickorna. Under muntert och glatt samspråk tillbringades kvällen. Dessa kvällar skänkte de närvarande en stark och varm känsla av hemtrevnad och gemenskap. De gamla erinrade sig sina ungdomsopsittarkvällar med saknad. Rynkiga ansikten och halvt slocknade ögon lyste upp, när de stela fingrarna smekte knyppelpinnarna, som kanske täljts av någon kär ungdomsvän.

Hur knypplingskonsten kommit till Rågöarna är inte bekant. Enligt sägnen besöktes Rågöarna en gång av en svensk prinsessa, som lärde rågökvinnorna denna ädla konst. Prinsessan lär ha sagt: "Om ni kvinnor lär er att knyppla, behöver ni aldrig sakna bröd." Rågökvinnorna behövde heller knappast be sina män om pengar. Med knypplingen tjänade de ihop så pass mycket, att det räckte till en hel del för dem själva och deras barn. Damerna från huvudstaden och turisterna från grannländerna köpte med förtjusning våra alster. Även till vår granna folkdräkt gick det åt flera meter spets. Fastän knypplingskonsten utövats mycket, mycket länge på öarna och denna ädla hemslöjd skapat så mycken trevnad och glädje, höll den ändå på att under tiden efter första världskriget dö ut. De yngre brydde sig inte längre om att lära sig konsten. De tyckte, att det var betydligt enklare att virka. Även de vackra folkdräkterna ersattes undan för undan med andra kanske ändamålsenligare men fulare plagg. En ny tid med nya seder svepte över våra öar. Till "opsittarkvällarna" tog man inte längre med sig knyppeldynan utan virkningen eller stickningen. Men så gick man också miste om två goda ting: knypplingskonsten och pengarna.

Det förekom också opsittarkvällar av annat slag. På dessa kvällar hade man mest bara roligt. Flickorna enades i största hemlighet om att råkas i någon gård eller i en uppvärmd bastu, där de ämnade tillbringa en rolig kväll. Pojkarna ville man på allt sätt vilseleda. Man kunde t. ex. samlas i en gård, där det inte alls fanns någon hemmaflicka. Pojkarna tvingades ibland att leta reda på sina flickor in på halva natten, innan de hittade dem. Men skam åt den som gav sig. Sådana kvällar blev både roliga och spännande. Jag minns en torsdagskväll, då ett par flickor från Lilla Rågön kom på besök och berättade för oss, att pojkarna från deras ö ämnade sig till vår ö på "opsiti". De två flickorna hade fått nys om saken och önskade tillsammans med oss spela pojkarna från deras ö ett rejält spratt. Det var midvinter och isen mellan öarna var farbar. Vi enades om att skulle pojkarna från andra ön komma till vår ö, så skulle vi bege oss till deras ö. Vi samlades när det blev så pass mörkt att ingen kunde se oss. Ute på isen tog vi en omväg, så att vi inte skulle möta pojkarna. Där det fanns snö på isen, gick vi baklänges så att pojkarna, om de upptäckte våra spår, inte skulle misstänka något fusk. Vi hade tre km att gå, men ingen tyckte att vägen var lång. I skydd av mörkret smög vi oss genom Stora byn på Lilla Rågön, och osedda kom vi fram till vårt mål för utflykten, Marsgården. Genom den mörka logen

Knypplerskor från Rågöarna.

trevade vi oss in i torkrian. Vi snavade och snubbade över höga trösklar och diverse arbetsredskap. Svårt var det att hålla sig för skratt. Någon drog eld på en tändsticka, och vi kom osedda in i rian. Vi gjorde bekvämt för oss, skämtade, berättade historier och hade så innerligt roligt. Senare på kvällen tände vi en brasa i den stora ugnen men eftersom rian saknade skorsten fylldes rummet av otäck rök. Vi var slutligen tvungna att öppna dörren. Efter en stund hörde vi viskningar och tassanden i snön. Plötsligt rusade pojkarna, som äntligen hittat oss, fram och blockerade utgången. Som straff för att vi låtit dem så länge leta efter oss, skulle vi få tillbringa natten i den rökfyllda rian. Nu var goda råd dyra. Med böner och lämpor förmådde vi inte att beveka de förargade pojkarna. Men plötsligt släckte någon vår lilla fotogenlampa, och vi rusade mot utgången. Pojkarna överrumplades, och vi armbågade oss ut i den kalla natten. En silvervit måne lyste upp nejden och pojkarna som äntligen hittat sina flickor glömdes besvären. Det var en glad, trallande skara ungdomar som i den månbelysta vinternatten, hand i hand vandrade mot hemön. Vi tyckte, att det gick alldeles för fort. Men den här gången behövde vi ju inte heller gå baklänges. Längre efteråt talades i byarna om vår lyckliga utflykt. En opsittar-

Evangeliska Fosterlandsstiftelsen 100 år

Med anledning av Evangeliska Fosterlandsstiftelsens 100-årsjubileum har Kustbon mottagit en dikt, som författats för ungefär 60 år sedan av den för alla äldre ormsöbor välkände föregångsmannen inom den frireligiösa väckelserörelsen Anders Lindblom från Kärrslätt. Dikten ägnas missionär L. J. Österblom, som kom till Estland år 1873 och tvingades lämna sitt verksamhetsfält där år 1887. Vid sidan om diktens rent historiska be-

tydelse, kan den även tjäna som exempel på det utmärkta sätt våra förfäder, trots den totala avsaknaden av skolutbildning, i skrift behandlade sitt svenska modersmål.

Det förtjänar kanske också att påpekas, att mångt och mycket av innehållet kan förstås endast av dem som närmare känna till Österbloms verksamhet på Ormsö.

Om någon far åt Ormsö sund
Så märker man nog där
Den lilla ö till öster om
Som fyren uppå är.
Den ö man kallar Ormsö land,
Dess namn ock fyren bär,
Som på den norra kala strand
För sjömän uppsatt är.

Den fyren sjömän leder väl,
Men kan ej lysa upp
De mörka folken som bott där
I många seklers lopp.
Nej, annat ljus behöves här
För både kropp och själ
Bland tidens mörka avgrundsskår
Att väl dem lysa upp.

Förr var det mörker här på ön
För både stora, små,
Då växte endast otrons frö,
Hur hemskt att tänka på.
Men Gud i kärlek rik och skön,
Uppå oss tänkte då
Och frälste oss från syndens lön,
O, vem kan älska så

Är sjuttiotre från Sveriges land
Blev sänt till oss ett bud.
Det var från kära vänners hand
Och ifrån Herren Gud.
Han kom att knyta kärleks band
Och med ett fridens bud
Till det i synd försjunkna land
Då hördes fröjdeljud.

Han började predika först
Uti ett litet hus,
Dit trängde folket som till fest,
Det blev ett väldigt sus.
Fast utifrån man trängde på,
Alla ej rymdes in.
Han ofta fick till fönstret gå
Med nöjd och gladlig min.

Om sommaren då gick man ut
I gröna skogen där.
Så snart det blev i kyrkan slut,
Då började han här.
Han läste upp sin bibeltext
Och sjöng en vacker sång,
Samt bad: "O, Gud, giv ordet växt,
Led oss till källans språng!"

Han talte ock om livets bröd
Som Gud åt människor gav.
Guds ende son för oss blev död,
O, vilket kärleks hav.
På Golgata den strömmen röd
En gång har runnit fram
Till frälsning ifrån synd och död
För varje folk och stam.

Och då han talat så en tid
Hans tårar trängde fram,
Vårt hjärta liksom rördes vid
Av all vår synd och skam.
Men mycket mer utav det ord
Som fritt han till oss bar,
Det var som regn för törstig jord,
En källa ren och klar.

Men genast det ej frukter bar,
Det dröjde några år,
Först pingsten sjuttiosex det var
Gud fann de vilsna får.
Då stora skaror kvinnor, män
På marken föllo ned
Och både Gud i himmelen,
Som allas hjärtan ser.

Sen denna tiden har vi än
Så många minnen kvar
Och kunna aldrig glömma den
Oss fridens budskap bar.
Till våra arma kvinnor, män
Som icke kände Gud,
Som gingo mot förtappelsen
Han kom med fröjdebud.

kväll av det slaget kallades "stjolenst oppsiti", stulen uppsittning. Det hände nog ofta, att det på dessa kvällar knöts vänskapsband, som slutade med giftermål. Men ända in på 1900-talet var det regel, att föräldrarna utsåg ens tillkommande, och då tjänade det ju ingenting till, att man redan träffat sitt val. Gifte man sig mot föräldrarnas

vilja eller med någon utsocknes, blev man helt enkelt arvlös. I så fall unnade man knappast de unga tu en aldrig så liten tomt att bygga sig en stuga på. De fick flytta från hemön och slå sig fram bäst de kunde. Men kärleken tål allt och övervinner allt.

Elfrida Rosman.

Gundel Stahl 50 år

Den 16 april fyller folkskollärarinnan Gundel Stahl 50 år.

Gundel Stahl är född finlandssvenska och bör- dig från Nykarleby. Efter studentexamen genomgick hon den ettåriga studentlinjen vid folkskollärarseminariet i Nykarleby, där hon avlade folkskollärarexamen den 10 juni 1927.

Genom giftermål kom hon år 1932 till Reval, där hon under ett flertal år tjänstgjorde som lärare vid Revals svenska skola. Hennes kärlek till sitt kall och till barnen gjorde henne omtyckt av såväl elever som målsmän, men så är hon också den borne pedagogen.

Med liv och lust deltog hon i arbetet inom revalssvenskarnas olika kultursammanslutningar och kände sig som hemma. Hennes musikaliska begåvning kom härvid väl till pass. Hennes glada väsen och hennes förmåga att snabbt finna sig tillrätta skaffade henne vänner överallt i det nya fosterlandet. Säkert blev den första kontakten med Estlands svenskbygd något av en upplevelse för henne. Men vidsynt och intelligent som hon är lärde hon sig snabbt förstå och uppskatta människorna i de små grå stugorna. Jag tror, att hon kände en stark samhörighet med bygden och folket där ute — hur olika allt än var jämfört med de förhållanden hon varit van vid. Hon kände och tänkte svenskt, och de övriga estlandssvenskarnas öde delade även hon. Liksom vi andra flydde hon undan förtryck och ofrihet hit över och fick sitt tredje fosterland. Hon blev trogen sitt lärarinnekall, och kontakten med sina estlandssvenska vänner bibehåller hon alltjämt.

Gundel, hårda öden har drabbat dig liksom oss andra. Det har varit eibofolkets lott genom århundradena. Först nu har vi kommit till ro. Vi är glada, att få räkna Dig till en av de våra.

Vi, dina forna semiskamrater, bringar Dig vår hyllning på högtidsdagen. Våra tankar följer Dina till den lilla idyllen på andra sidan Bottenhavet, där Du en gång hade ditt hem — till staden med de susande björkarna, med älven och bron, med Topelius Kuddnäs och läroanstalten, där vi drömde våra vackraste drömmar en junidag för snart 30 år sedan.

Mätte de ljusa minnena från denna dag alltjämt få bli dina följeslagare under kommande år.

Lycka till!

C. Bl.

†

Erik Vollrath

Den för många estlandssvenskar, särskilt Ormsöbor kände konstnären Erik Vollrath, har avlidit i Herrsching, Tyskland den 22 sept. 1956. Han var född i Reval, och började omkring 1930-talet särskilt intressera sig för Ormsö, dess svenskspråkiga befolkning och ålderdomliga levnadssätt. Han in-

köpte en jordegendom där och försökte med modernare arbetsmetoder visa ormsöborna, hur jorden lättare kunde bearbetas och ge större avkastning. Ett stort antal tavlor med motiv från Ormsö är minnesmärken, som vittnar om den tiden.

Med sitt blida väsen, sin stillsamma humor och glimten i ögat, blev han snart mycket omtyckt på ön och fick många vänner. Många var även de, som han hjälpte ekonomiskt. Med honom har estlandssvenskarna förlorat en stor vän.

Hans Kornblom.

Anders Nyman

In memoriam

Ett smärtsamt budskap har nått oss från det "kalla landet". Folkskolläraren Anders Nyman är död. Han var född den 11 dec. 1904 på Ormsö, där hans far ägde ett mindre jordbruk i Sviby. Efter slutad folkskola i Hullo sökte han inträde vid estniska gymnasiet i Hapsal. Han trivdes dock inte där och hösten 1923 sökte han in vid folkskoleseminariet i Nykarleby, Finland. Där fick Anders visa vad han gick för. Han behärskade så gott som endast estniska och ormsödialekt, men i en svenskspråkig lärdomsanstalt föreslog inte detta. Anders var tvungen att läsa in alla läxor ord för ord utantill för att kunna hävda sig i klassen. Han gav inte upp, och

våren 1928 tog han folkskollärarexamen och hösten samma år blev han lärare vid sin barndoms- skola i Hullo. Från Finland medförde Anders sin maka, som han lärt känna där. Med stort intresse ägnade han sig åt sitt skolarbete och svenskt folkbildningsarbete i sin hembygd. När föreståndar- befattningen för skolan blev ledig, var Anders den mest kvalificerade till den posten.

Men mörka tider stundade. Efter den första deportationsvågen 1941 träffade jag Anders i Hapsal. Han var mycket deprimerad. "Mister jag min familj — mina pojkar. Det kan jag inte bära." Detta var hans sista ord till mig, när vi skildes. Några veckor senare bortfördes Anders och hans familj. Familjen lyckades senare återvända hem. Men det fick Anders aldrig veta.

Anders Nyman hade ett ljust och glatt sinne. Han var okonstlad och naturlig. Genom sitt försynta och vänliga sätt och genom den ordning och noggrannhet som utmärkte allt hans arbete, vann han sina elevers, målsmäns och kollegers uppskattning. Vi, hans kamrater, har mist en god vän och känner saknaden djupt.

Anders Nyman sörjes närmast av syskon och tre söner.

A. Vesterberg.

Min älskade Make
vår käre Far, Farfar och Morfar

Johannes Erkas

född 23/11 1882

har i dag efter ett tåligt buret lidande insomnat lugnt och stilla i sitt hem. I vår stora sorg deltaga övrig släkt och vänner.

Glostad den 24/12 1956

LOVISA ERKAS

Barnen, Barnbarnen, Barnbarnsbarnen

Nu min resa är slut
och min strid kämpat ut
Nu min farkost nått himlens land
Jesus möter mig där
Och för övrigt jag är
I mitt hemland, Kanans land

Vår länge saknade Far
Folkskollärare

Anders Nyman

född på Ormsö den 11 december 1904, död i fångenskap i Sovjet den 30 mars 1943 enligt meddelande genom Sovjets Röda kors.

BÖRJE, SVANTE och BO

Hoppet har dött.
Sorgen är levande.

Min älskade Make,
vår kära Far och Morfar

Alexander Nee

Född den 6/2 1883 på Ormsö
Insomnade lugnt och stilla den 7/1 1957 på lasarettet i Stocksund. Djupt sörjd och saknad, men i ljust minne bevarad

MARIA

Barn och Barnbarn

samt syster, släkt och vänner
Tack o Gud för vad som varit
Tack för allt, vad Du beskär
Tack för tiderna som farit
Tack för stunden som nu är
Tack för ljusa varma vårar
Tack för mörk och kulen höst
Tack för redan glömda tårar
Tack för friden i mitt bröst.

Vår kära Faster

Maria Strandsten

f. Boman

född den 25 jan. 1877 i Rickul
insomnade den 2 jan. 1957 i Karlstad

Sörjd och saknad av
Syskon och Brorsbarn

Stilla och lugnt Du din väg har gått
Med trosblick mot himmelen höjd
Målet för Din längtan Du nu har nått
Och njuter evinnerlig fröjd.

Min käre Make, mitt allt

Hans Nilsén

född den 15 nov. 1880 på Ormsö
insomnade i tron på sin Frälsare
den 5 jan. 1957 på Södertälje sjukhem.
Djupt sörjd och saknad av Maka, syskonbarn, syskonbarnsbarn, släkt och vänner.

Hemma få vi ändå vila,
Vila ut i Jesu famn
Efter alla vedermödror
Både med och utan namn
Där skall ingen fruktan vara,
Ingen oro ingen nöd
Ingen frestelse och plåga
Inga tårar ingen död.

Vår käre Far
Morfar och Farfar

Lars Åkerman

född 29 mars 1871

har i dag stilla insomnat i tron på sin Herre och Frälsare.

Sörjd och saknad av oss samt släkt och många vänner.

Visby den 24 januari 1957

GERTRUD och VALDEMAR

AXEL LARS

JOHAN och KATARINA

STURE ULLA-BRITT

GUSTAV

Så Din strid Du kämpat ut
Palm och krona fått till slut
Genom Jordan bärgad väl
Änglar burit hem Din själ.

FAMILJENYTT

Förlovade

Joh. Ahlström och Maj-Britt Odelius — Nyårsafton 1956
Ove Lundkvist och Lillian Treiberg — Nyårsafton 1956.
Erland Larsson och Astrid Rosman — Nyårsafton 1956.

Vigda

Ingvar Lindkvist och Margit Norén — den 2 febr. 1957

Födda

Mikael har fått en BROR, Elsa och Lars Algot Lindström, född Eriksson, Södra BB 7/2 1957.

Döda

Johannes Erkas, född den 23 nov. 1882 på Odinsholm, avled den 24 december 1956 i Glostad.

nkefru Katarina Förberg, född den 13 mars 1873 på Ormsö, avled den 10 januari 1957 på Rosenlunds Vårdhem, Stockholm.

Kristian Heyman, född den 6 juli 1896 i Rickul, avled den 30 januari 1957 i Tullinge.

Alexander Nee, född den 6 februari 1883 på Ormsö, avled den 7 januari 1957 på Lasarettet, Stockhund.

Hans Nilsén, född den 15 november 1880 på Ormsö, avled den 5 januari 1957 på Södertälje Lasarett, Södertälje.

Änkefru Mari Strandsten, född Boman den 25 januari 1877 i Rickul, avled den 2 januari 1957 på Stragnellska hemmet i Karlstad.

Änkefru Katarina Widgren, född Laderman den 26 juli 1884 på Ormsö, avled den 18 januari 1957 på Sabbatsberg i Stockholm.

Lars Åkerman, född den 29 mars 1871 på Ormsö, avled den 24 januari 1957 i Visby.

Fröken Anna Walk, avled i slutet av november 1956 på Ormsö och begravs den 25 nov. 1956 på Ormsö kyrkogård.

Bemärkelsedagar

85 år.

Blomberg, Maria, född Heldring den 2 april 1872, Rickul.
Tomti, Maria, född Noter den 10 april 1872, Nuckö.

80 år.

Sjöström, Maria, född Söderblom, den 2 april 1877, Ormsö.
Luks, Lisa, född den 5 april 1877, Rickul.
Klement, Johannes, född den 8 april 1877, Rågö.
Nordström, August, född den 16 april 1877, Rågö.
Mittal, Lisa, född Broberg, den 17 april 1877, Nuckö.
Nee, Johannes, född den 22 maj 1877, Ormsö.
Westerblom, Gustav, född den 31 maj 1877, Nuckö.

75 år.

Küün, Hulda, född Holm, den 3 april 1882, Nargö.
Fällman, Maria, född Fält, den 4 april 1882, Ormsö.
Dykström, Johan, född den 9 april 1882, Runö.
Isberg, Maria, född Grönberg den 11 april 1882, Nuckö.
Fahrman, Lena, född Koppelman den 16 april 1882, Nuckö.
Vitman, Eva, född Luks, den 24 april 1882, Nuckö.
Stahl, Maria, född den 21 maj 1882, Rickul.

70 år.

Lagman, Mathias, född den 3 april 1887, Rickul.
Freiman, Maria, född Strömkvist den 4 april 1887, Rickul.
Holm, Gertrud, född Stenholm, den 8 april 1887, Ormsö.
Åkerman, Anders, född den 24 april 1887, Ormsö.
Majlund, Matts, född den 25 april 1887, Runö.
Fridolin, Alexandra, född Dobrjakov den 7 maj 1887, Pärnau.
Fagerros, Katarina, född den 13 maj 1887, Ormsö.
Koinberg, Anton, född den 15 maj 1887, Nuckö.
Vesterbom, Johannes, född den 26 maj 1887, Rickul.
Sjöström, Anders, född den 30 maj 1887, Ormsö.

60 år.

Granberg, Lovisa, född Westerman den 1 april 1897, Rickul.
Dyrberg, Mathias, född den 3 april 1897, Rickul.
Sedman, Eduard, född den 6 april 1897, Nuckö.
Svärd, Lars, född den 12 april 1897, Ormsö.
Österlin, Anders, född den 16 april 1897, Ormsö.
Lundström, Lars, född den 26 april 1897, Ormsö.
Orgmets, Rudolf, född den 2 maj 1897, Reval.
Tiisre, Valentin, född den 14 maj 1897, Reval.

50 år.

Erik, Harald Felix, född den 7 april 1907, Reval.
Ullisgård, Maria, född Majlund den 7 april 1907, Runö.
Derblom, Elvine, född Hamberg den 11 april 1907, Nuckö.
Ringberg, Maria, född den 12 april 1907, Rågö.
Saarepera-Lindsbach, Ly, född den 16 april 1907, Korkis.
Stahl, Gundel, född Björkvall den 16 april 1907.
Wikman, Mathias, född den 19 april, Rickul.
Boman, Alide, född Luks den 6 maj 1907, Rickul.
Suigusaar-Alexandersen, Vitaly, född den 11 maj 1907, Pärnau.
Rosen, Alfred Gunnar, född den 16 maj 1907, Nargö.
Gårdström, Maria, född Appelblom, den 18 maj 1907, Ormsö.
Marks, Emma född Erkas den 19 maj 1907, Odinsholm.
Luther, Manfred Reinhard, född den 24 maj 1907, Nargö.
Luther, Herbert Rudolf, född den 26 maj 1907, Nargö.
Lindkvist, Johannes, född den 28 maj 1907, Ormsö.
Karlsson, Maria, född Widgren den 28 maj 1907, Ormsö.